BUÇOVINA, PAMANT ROMANESC

de VASILE IASINSCHI

Nedreptatea făptuită de guvernul Cancelarului Kaunitz din Viena la 1775 cu răpirea a 10.442 km² din pământul Moldovei, în timpul domniei lui Grigore Ghica Vodă, a rămas o mare rană pe trupul Neamului, ce s'a adâncit şi întins tot mai mult în acei 143 de ani de continuă vrăjmăşie şi de brutală vitregie, cu care ne-a tratat stăpânirea habsburgică, *permiţând şi favorizând aşezarea oricărui nepoftit pe cea mai frumoasă şi mai sfântă parte a ţarinei străbune.*

Conştiinţa poporului s'a manifestat contra acestei fărădelegi prin răzvrătiri şi nemulţumiri profunde, de la Domnul Ţării şi boieri până la preoţi învăţători, călugări şi ţărani. Nici o fiinţă nu s'a găsit de partea năvălitorului, nici un suflet de Român nu s'a înscris pe pagina trădării.

Grigore Ghica Vodă a cărui dramă sufletească a durat trei ani, a fost în cele din urmă ucis hoţeşte la Iaşi în conacul Beilicului, iar capul i-a fost trimis la Constantinopol, drept mărturie a crimei ordonate, pentru vina de a nu fi încetat să protesteze şi să-şi reclame brazda înstrăinată.

Bucovina a rămas grădina pământului românesc; este leagănul cu cele mai de preţ odoare istorice; partea cu natura cea mai bogată, cu clima cea mai prielnică, cu trecut de vitejie şi credinţă, cu prezent de tragedie şi sângerare grea.

Istoria şi viaţa viitoare a României nu pot fi concepute în afară

de ea, întreagă, dela Nistru la Dorna şi dela Ceremuş la Molna.

Dacă după răpirea dela 1775 nimeni n'a renunţat la ideia Unirii, cum s'ar putea să îndrăznească vreunul a se resemna privind monstruosa ciuntire de azi a acestui pământ, despre care profesorul Simion Mehedinţi spune, că "cine pleacă din Bucovina spre partea de jos a Ţării, se pare că iese dintr'un palat şi coboară într'o curte largă", socotind-o alături de Maramureş "vatra cea mai veche şi mai curată a neamului carpatic"? La umbra monumentelor ei s'au odihnit şi întărit toate generaţiile călătoare în pelerinajul ce fiecare l-a făcut, tăind perspective viitoare, din orizonturile cu granițe artificiale.

Bucovina prigonită, invadată, dispreţuită, ajunge să aibă viaţă autonomă în cadrul Imperiului austro-ungar sub influenţa frământărilor europene din anul 1848; dar conştiinţa dreptăţii supreme, a realipirei în hotarele Moldovei, n'a adormit nici o clipă, şi contactul boerilor hurmuzăcheşti şi al altora cu personalităţi moldovene, basarabene şi transilvănene în acest timp a întărit cu atât mai mult sentimentul de luptă pentru unitatea românească. *La Cernăuți și Cernauca se întâlnesc protagoniștii Unirii și Libertății Neamului.* Prezenţa lui Mihail Cogălniceanu, Alexandru Ion Cuza, Costache Negri, Vasile Alecsandri, Gheorghe Bariţ, Aron Pumnul, T. Cipariu ş. a. este de mare folos sforţărilor boierilor români ca să realizeze autonomia Bucovinei. Este a doua oară când pe pământul ei se încheagă legături de prietenie cu consecinţe importante între conducători din Ţara liberă şi partea ei înstrăinată. Prima dată a fost la 1821 când Moldoveni în număr mare, nemulţumiţi cu eteria grecească, s'au refugiat la Suceava şi Cernăuţi, între cari şi Mitropolitul Veniamin Costache.

O deosebită semnificaţie are memoriul cu care o delegaţie de Români cernăuţeni pleacă la Viena în August 1848, în care cereau crearea unui stat naţional român în hotarele vechii Dacii sub domnia unui membru al dinastiei habsburgice.

In Bucovina deci s'a precizat ideia Unirii celei mari cu prilejul prezenţei unioniştilor moldoveni, luptători pentru Unirea Principatelor şi a Transilvănenilor, apărători ai libertăţii Neamului, după strălucita adunare dela 3/15 mai 1848 pe Câmpia de lângă Blaj.

Din această fericită întâlnire şi din volbura frământărilor politice ale anului acesta apare la Cernăuţi gazeta "Bucovina". Articolele fraţilor Hurmuzache, colaborarea lui Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Georghe Sion, Gh. Bariţiu, Laurian, Aron Pumnul, etc., dau acestei publicaţii caracterul de unitate culturală şi politică, ceea ce nu s'a întâmplat până la această dată nicăieri pe pământ românesc. In gazeta "Bucovina" se putea scrie ce nu era permis nici în Moldova, din cauza cenzurei instituită de Mihai Sturza, nici în Ardeal unde presa românească fusese desfiinţată. Aici se turnau în forme precise gânduri şi principii care se vărsau în marele fluviu al renaşterii româneşti format din unitatea culturală a tuturor Românilor.

In vremuri bune ca şi în vremuri grele, *Românii au deţinut primatul spiritual în Bucovina. Acest primat spiritual al Românilor n'a îndrăznit să-l ofenseze nici o minoritate, nici nemţii, nici toate la un loc; nimeni n'a încercat să-şi însuşească prerogative dincolo de o realitate ce transpiră din toate colţurile acestui pământ.* Am fost înfrânţi în domeniul economic, am fost depăşiţi ca număr, dar nu în spirit, în demnitate, în bogăţia minţii, în mărinimia sufletească, în capacitatea de creaţie. Este mare deosebirea între ce valori intelectuale, ce talente creatoare au dat Românii în raport cu celelalte naţionalităţi din Bucovina. Urmărind bibliografia lucrată de d-l Vianor Bendescu şi apărută în revista "Orizonturi" din anul 1952, ne putem da seama cât au produs Românii bucovineni; şi aici au fost înşirate numai o parte din autori şi lucrări.

Intre punctele din "Petiţiunea Ţării", dela 20 Mai 1848, către guvernul din Viena s'a aprobat, *pe lângă independenţa Bucovinei* cu titlul de ducat în cadrul provinciilor imperiului austriac, ca urmare a noului Constituţii, *catedra de limba şi literatura română la liceul de stat din Cernăuţi şi numirea la 28 Febr. 1849 a lui Aron Pumnul ca profesor titular.*

De aici, dela această catedră, porneşte un val de sănătate morală şi naţională, înfiriparea organismului nostru social, cu toate colonizările sistematice de străini ce continuă încă mulţi ani după 1869, când s'a terminat construcţia liniei ferate Cernăuţi-Iţcani. *Ioan G. Sbiera, titularul de mai târziu a acestei catedre, elev a lui Aron Pumnul, odată cu Mihai Eminescu, a*

spus că elevii români la ora de limba şi literatura română "erau hrăniţi cu scumpul şi dulcele lapte al Românismului". Afirmaţia aceasta face dovada altei verigi din lanţul conştiinţei naţionale, care a servit pentru revoluţia spirituală şi formarea elitei intelectuale, de mare greutate în cumpăna anilor următori.

Infiinţarea a două licee, unul la Suceava în 1860, iar altul la Cernăuţi în 1862, cu limbă de predare germana, în afară de română şi religie, subvenţionate în întregime de Fondul religionar sunt alte câmpuri de însământare cu elemente dela sate şi periferia oraşelor. Liceului dela Suceava i s'au adăugat clase paralele româneşti în care aproape toate obiectele erau predate în limba română. Abundenţa de elevi din toată Bucovina a fost aici atât de mare, că s'a simţit nevoia ca paralela românească să fie împărţită, în două începând cu anul 1906; pentrucă în 1905 frecvenţa atinsese cifra de 81 de elevi în clasa I-a.

"Studinţii" dela început adică între 1860 şi 1904 au avut greutăţi mari, ca fii de săteni, cu limba germană. Mulţi dintre ei după 2-3 clase se întorceau la coarnele plugului, iar alţii mai perseverenţi şi cu mai multă putere de iniţiativă treceau în Ardeal sau în Moldova unde-şi continuau setea dorului de carte. Intre aceştia din urmă amintim pe poetul Vasile Bumbac, academicianul Simion Florea Marian, filologul Burlă, pictorul Epaminonda Bucevschi, cel mai mare cuvântător pentru popor, profesorul Ion Zela Codreanu şi mulţi alţii. Aceştia prin legăturile noi ce şi le-au creiat, prin lumea nouă de care s'au apropiat, au cunoscut şi învăţat multe noui elemente, pe care le-au pus mai târziu în slujba ideii de unitate românească. Cine a cunoscut vreodată biblioteca lui Simion Florea Marian sau a citit în ochii lui aspri văpaia dragostei de neam sau a sorbit vorba lui de preot şi apostol plină de înţelepciune şi convingere, şi-a putut da seama de toată frământarea unei epoci ieşită din faşă, care evolua către mărire, împlinire şi bucurie.

Societăţi culturale, de binefacere, întreprinderi comerciale cu substrat spiritual, asociaţii de citire, secrete, internate şi burse, şezători publice şi private, toate se întâlneau pe acelaş drum. Era deajuns ca acest tineret şi profesorii lui să treacă, din timp în timp, pe lângă ruinele Cetăţii întemeiată de Petru Muşat, mărită şi întărită de Ştefan cel Mare, locuită de atâţia Voevozi şi Domniţe din timpuri trecute, ca după o lecţie—pretext de istorie, geografie, sau ştiinţe naturale-să ajungă pe cărările Poenii, de unde privirile fiecăruia cuprindeau şesul tăiat de drumul ce duce la Bucureşti, iar gândurile luau aripi să înconjoare toată moşia românească, "dela Nistru până la Tisa".

Cernăuţul şi Suceava au fost două mari centre de cultură,

care au format elita conducătoare a Țării de Sus, până la Unire; la ele putem adăuga Rădăuțul, Câmpulungul, Siretul și Storojineţul. Cernăuţul însă rămâne centrul de simţire şi gândire, de acţiune şi conducere a toată suflarea românească. Prin Cernăuţi, inima Bucovinei, am putut ţine pas cu evoluţia spirituală din Principate, cu cea din Basarabia şi Transilvania. Aici era concentrată intelectualitatea Bucovinei. Aici ia fiinţă, în anul 1862, "Reuniunea română de lectură", care după trei ani se numeşte "Soţietatea pentru literatura şi cultura română în Bucovina" sub preşedintia lui Gheorghe Hurmuzachi. Ea dispune de-un organ de publicitate, "Foaia Soţietăţii pentru literatura şi cultura română în Bucovina". In coloanele ei se înfrăţesc din nou condeiele moldovenilor, basarabenilor, transilvănenilor şi bucovinenilor. Ba mai mult, în această revistă apăreau corespondenţe din toate părţile locuite de români. Aici îşi publică Vasile Alecsandri poezia sa "Dulce Bucovină". Aici scriu Costache Negri, Iacob Negruţi, Gheorghe Sion, Alecu Russo, I. G. Sbiera, Vasile Bumbac, Dimitrie Petrino, etc.

Această manifestare de unitate românească realizată la Cernăuţi presupune o stare de spirit generală, rezultată din împletirea voinţii pentru marele ideal al Unirii tuturor Românilor. Unirea Principatelor la 24/I 1859 a rămas un exemplu şi un îndemn peste ce mustea în sufletul vizionarilor de pretutindeni. Acest fapt de-o covârşitoare importanţă istorică a avut un efect transcendental în toate ţinuturile româneşti. Merită să reproducem bucuria lui Alexandru Hajdău, tatăl lui Bogdan, care transmite cu acest prilej, al Unirii Principatelor, următoarea telegramă: *Urări de bine din partea Basarabiei pentru care sunt scumpe şi pline de însemnare viitoarele destine ale României unite, Patria mamă.*

Relaţiile stabilite la Cernăuţi în anii 1848 şi 1849, precum vedem, n'au fost întrerupte. Manifestarea sentimentelor de frăţietate s'a produs în diferite rânduri şi sub forma cea mai utilă marelui ideal, care parţial a luat trup prin alegerea unui singur Domn, în amândouă Principatele, Moldova şi Valahia. Faptul Unirii contribuie la noi impulsuri. Odată cu înfiinţarea "Societăţii pentru cultura şi literatura poporului român în Bucovina", în perioada de timp dela 1862 până la 1875, reprezentanţii generaţiei de precursori ai unităţii neamului zoresc mai departe pe linia deşteptării naţionale, a organizării, a idealului.

Momentul de acum l-a reprezentat în mod strălucit boierimea bucovineană, încă înainte de 1848, influenţată de principiile democratice ale timpului ce-au răsbătut din apus. Cultura şi răspândirea cunoştiinţelor despre trecutul neamului, despre ac-

tivitatea prezentă şi despre planurile pentru ziua de mâine, au format preocupările celor aleşi să cheme la viaţă masele populare. De îndată ce s'au ridicat elemente noi dela sate, crescute în duhul dragostei de neam, ele au putut prelua o moştenire frumoasă ca activitate, program şi ideal, fundată însă pe realităţi aspre şi primejdii ce ameninţau justiţia şi onoarea poporului român din Bucovina.

In anul 1875, la o sută de ani dela răpirea Bucovinei, se înfiinţează Universitatea din Cernăuţi, cu scopul să fie ultimul bastion al germanismului spre sud-estul european. Nu se poate nega valoarea ei intelectuală şi instructivă, dar ţelul pentru care a fost fundată nu şi l-a ajuns. De-o spiritualitate care să atragă în sălile de cursuri ale facultăţilor auditoriu şi tineret ca nişte faruri de lumină dătătoare de viaţă, nu poate fi vorba. In afară de facultatea de teologie, care datorită profesorilor români a evoluat până a fi respectată şi cercetată de tot sudestul european, în afară de catedra pentru limba şi literatura română, celelalte aveau un interes limitat pentru noi românii. In general însă ne-a folosit şi este corect să recunoaştem că de aici au răsărit cea mai mare parte din elita conducătoare a Bucovinei. Aici a deprins studenţimea română să-şi dea bine seama ce adversari au înconjurat neamul nostru, cu gând de exterminare.

Serbările de inaugurare a Universităţii din Cernăuţi coincid cu prăznuirea la Iaşi a doliului pentru pierderea Bucovinei şi moartea Voevodului Grigore Ghica. Comitetul societăţii academice "Arboroasa" trimite primarului de Iaşi o telegramă "din partea detrunchiată a vechii Moldove", abţinându-se în acelaş timp dela serbările de inaugurare a Universităţii, la care fusese invitat. Acest act de conştiinţă şi atitudine românească este pedepsit imediat. Ciprian Porumbescu, Constantin Morariu, Zaharia Voronca, Orest Popescu şi Eugen Sireteanu sunt acuzaţi de înaltă trădare şi condamnaţi la închisoare, iar Societatea academică "Arboroasa" este desfiinţată. Locul ei l-a luat societatea academică "Junimea" al cărei prim preşedinte a fost Dimitrie Onciul, savantul de mai târziu, care a clădit fundamente noi în domeniul cercetărilor istorice şi a descifrărilor trecutului românesc. La evoluţia progresului în Bucovina contribuie, pe lângă ce s'a amintit până acum, şi trupele de teatru sosite de dincolo de "cordun" a doamnei Fany Tardini, a lui Pascaly şi Matei Milo. Iată din nou şi de altă natură, sprijinul spiritual ce ne vine din vechiul Regat. Importanţa acestor reprezentări

teatrale se vede din afirmaţia lui Alecu Hurmuzachi în "Foaia Societăţii", unde scrie că "toată învăţătura noastră în decursul celor 8 ani de zile din liceu n'a avut o influenţă asupra desvoltării noastre ca acest teatru". De pe urma acestor manifestări culturale, gustul pentru teatru s'a întins în toate oraşele Bucovinei, iar societăţile studenţeşti—după "Junimea" s'a întemeiat şi "Academia ortodoxă"—l-au popularizat şi la sate. Acest fapt a contribuit la o mai profundă înţelegere a ţăranilor pentru carte şi, indirect, a fost un îndemn mai mult ca să-şi dea fiii la învăţătură.

Generaţia de intelectuali, care s'a ridicat sub privegherea şi pilda boierilor patrioţi, continuă legăturile cu România nouă, independentă şi suverană.

După profesorul Traian Brăileanu care judecă evoluţia societăţii bucovinene prin prisma ştiinţei sociologice, acţiunea boierimii formează faza întâia terminată la 1866 cu memoriul lui Eudoxiu Hurmuzachi, prin care cere să se revie asupra hotărîrii dela 1860 de a se subordona din nou Bucovina administraţiei galiţiene. Nobilimea stăpânită de spiritul vremii şi în perfectă unitate de vederi cu mişcarea de redeşteptare din Principate, şi-a încheiat frumos misiunea. Urmează faza a doua, cea critică, reprezentată prin Mihai Teliman corespunzătoare dincolo de Molna cu acţiunea lui Mihai Eminescu. Faza a treia şi ultima înainte de Unire, o vom însemna-o mai târziu.

Fondul religionar al Bisericei din Eparhia Bucovinei dispunea după secularizare de-o avere enormă. Dacă aceasta a fost folosită adeseori într'o măsură nelimitată de către guvernator pentru interese austriace împotriva statutului legal, ea a ajutat şi desvoltarea culturii şi conştiinţei româneşti, când în fruntea Bisericii se găsea câte un mare chiriarh, pentrucă din averea Fondului religionar erau întreţinute toate şcolile şi bisericile din Bucovina cu învăţători şi preoţi, cu văduve şi orfani, pe lângă ce clădea în cadrul Eparhiei sau dăruia trebuinţelor imperiale.

Dintre chiriarhi merită să fie amintit Mitropolitul Silvestru Morariu, care prin valoarea lui morală şi intelectuală, prin abnegaţia şi vrednicia sa teologală, prin talentul său de scriitor şi păstor s'a adeverit să fie, după răpirea Bucovinei, cel mai strălucit condu-

cător spiritual al sufletelor de Români din această parte a Moldovei. Capacitatea şi autoritatea sa au fost respectate de toţi, în toate domeniile de activitate românească. N'a rămas niciun colţ de ţară pe unde să nu fi călcat piciorul său; şi el nu s'a rezumat numai la formale vizite canonice. Faţă de autoritatea civilă şi militară a avut permanent atitudinea unui prinţ. Toţi i se închinau şi-i recunoşteau acestui fiu de ţăran domnia şi mărirea. El este fundatorul revistei preoţeşti "Candela", la care au colaborat cei mai învăţaţi teologi ai facultăţii din Cernăuţi. Pe vremea păstoriei acestui Mitropolit cu caracter de perfecţiune umană, conştiinţa românească era în plină fierbere. Mitropolitul Silvestru Morariu a ştiut să-i dea cuvenita amplificare şi prin impulsul său să-i întărească potenţialul ce-şi avea izvorul de sănătate la sate.

Paralel cu acţiunea din Vechiul Regat, a revistei "Semănătorul", condusă mai întâi de Alexandru Vlahuţă şi Gheorghe Coşbuc, apoi de A. C. Popovici şi N. Iorga, apar în toate provinciile româneşti subjugate organe de publicitate ce-şi contopesc creaţiile spirituale într'o unică forţă, a unităţii în gând şi inimă, premergătoare aceleia politice.

Revista "Luceafărul" editată de Octavian Goga şi Octavian Tăslăuanu dela Sibiu, "Cuvânt Moldovenesc" a lui Pantelimon Halipa la Chişinău, "Junimea Literară" sub direcţia lui Iancu Nistor şi Georghe Tofan la Cernăuţi; aceste şi alte lumini ce s'au aprins în exigenţele naţionalismului românesc. Importanţa revistei "Junimea Literară" în pregătirea spiritualităţii care să lumineze cărarea generaţiei tinere către izbăvirea sufletului, este decisivă. Paginile acestei reviste au fost cinstite de colaborarea prof. N. Iorga, prof. Sextil Puşcariu, Arthur Gorovei, Emil Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Vasile Pârvan, Vasile Loichiţă, Ion Dragoslav, etc. Acestor semănători ai ideii naţionale le va urma după Unire, cum vom vedea, generaţia războiului. Acest timp este şi epoca tinereţii lui Iancu Flondor şi a marelui neobosit luptător Gheorghe Popovici (T. Robeanu), poet şi cercetător al trecutului, în special în problema dreptului românesc, un suflet de o sensibilitate şi nobleţă deosebită, cu o trăire extrem de puternică. In strânsă legătură cu valorile amintite mai sus activează în Cernăuţi, ca ziarişti şi scriitori, ardelenii Pompiliu Pipoş, Valeriu

Branişte, Bogdan Duică ş. a., toţi urmând steagul Românismului pe cărări de munte spre culmea însorită cu priveliştí de legendă cerească.

Am văzut până acuma, în câte rânduri Bucovina, si în special Cernăuţul, a fost centrul de viaţă spirituală pentru toată Românimea. Aici s'au întâlnit personalităţi, care au lăsat urme adânci în viaţa culturală şi politică a Neamului; aici s'a gândit, s'a vorbit, s'a scris şi s'au dat lupte până în ultima clipă, înainte de Unirea din 1918, pentru dreptatea poporului şi împotriva acelora, cari încercaseră să se transforme în acaparatori ai dreptului de a stăpâni. De aici, din Cernăuţi, care deşi a ajuns să fie o redută a străinismului, au plecat exemple de concepţie românească în problema vajnică a Neamului, a unităţii lui, a trăirii sentimentului naţional într'un cadru de corectitudine exemplară.

In ordinea datelor acelor reuniuni de-o covârşitoare importanţă morală amintim în continuare ziua de 15 August 1871, când la Putna are loc serbarea comemorativă a 400 de ani dela sfinţirea mănăstirii. Iniţiativa pleacă dela comitetul de conducere a societăţii academice "România Jună" din Viena, la propunerea lui Mihai Eminescu, aprobată de toţi ceilalţi membri, Ion Slavici, Th. Stefaneli, Ciprian Porumbescu, Nicolae Teclu, Petre Bita. Dacă motivul a fost o comemorare şi forma este organizarea unui congres al studenţilor români de pretutindeni, fondul are o traectorie transcendentă prin cuprinderea trecutului, analizarea prezentului şi plănuirea viitorului.

Ideia aceasta este îmbrăţişată de toată Românimea. Ea răscoleşte simţirea şi gândirea bătrânilor în aceeaşi măsură ca şi a tinerilor. Scrisoarea lui Dumitru Brătianu publicată în "Românul" sub titlul "Serbarea dela Putna" este un document edificator, iar răspunsul lui Eminescu o dovadă strălucită de desinteresare şi concepţie spirituală.

Pregătirea acestei serbări naţionale a întregului neam s'a făcut cu ajutorul tinerilor şi bătrânilor, a oamenilor de ştiinţe şi de litere, a celor prinşi în politica de toate zilele ca şi a gânditorilor pentru decenii înainte. La Putna, cu acest prilej n'au fost numai discursuri şi bucurie—relevăm conferinţa istoricului A. D. Xenopol în numele "Junimii" dela Iaşi care a preluat conducerea iniţiativei dela Viena—ci s'au iluminat adâncurile şi s'a unit văpaia inimilor într'un noian de doruri fără cuvânt şi-n râu de lacrimi tăcut, când la hora din curtea mănăstirii Ciprian Porumbescu a isprăvit cântarea din vioară pentru "Dacia întreagă". (Notăm că acest mare talent muzical a pus pe

note "Pe al nostru steag e scris unire" şi "Trei culori cunosc pe lume"). Dela Putna, lumea românească încărcată cu duh luat dela mormântul Voevodului, s'a împrăştiat nedespărţită. Este poate prima dată, după ce Simion Bărnuţiu a proectat la 3/15 Mai 1848 menirea Neamului pe Câmpia Libertăţii dela Blaj, când cei aleşi îşi pun problema pregătirii ceasului sfânt, al reîntegrării totale după exemplul dela 24 Ianuarie 1859.

In vara anului 1904 din nou la Putna. Sunt 400 de ani dela moartea lui Ştefan cel Mare. Români de pretutindeni, bucovineni din toate clasele sociale şi de toate vârstele aleargă spre lăcaşul unde candela vremilor de glorie a Moldovei nu se stinge. La mormântul marelui strateg a lui Hristos, pelerinii îşi unesc voinţele pe fundamentul ideii Românismului. Numai sorbind din acest izvor nesecat de energie străbună, ne putem ridica la nivelul creator de cultură umană şi birui ca naţiune.

Iniţiativa acestei aniversări este a generaţiei adunate în jurul revistei "Junimea Literară" a "Societăţii pentru Cultura şi Literatura poporului român în Bucovina", a tuturor conştiinţelor care formează, faza treia şi ultima în evoluţia societăţii bucovinene înainte de Unire, aşa cum a fost amintit. Elementul motor al acestei perioade, seful ei cum îl defineşte prof. Traian Brăileanu, este Gheorghe Tofan. Dânsul se distinge printr'o inteligenţă sclipitoare şi o voinţă neînduplecată, printr'un dinamism excepţional şi un dar superior de organizare. Profesorul de liceu Gheorghe Tofan, fecundează naţionalismul şi democraţia în Bucovina, ridicându-le la înălţimea cerută de împrejurări. In domeniul doctrinei şi al acţiunei sociale este admiratorul lui M. Eminescu şi M. Teliman, şi păşeşte paralel cu miscarea condusă de N. Iorga şi A. C. Cuza în Vechiul Regat.

In 1908, implinindu-se 30 de ani de activitate studenţească a Soc. academice "Junimea", au loc la Cernăuţi frumoase serbări comemorative, la care participă personalităţi culturale de pretudindeni; amintim între cele peste 50 de figuri de scriitori pe Dimitrie Onciul, primul ei preşedinte, Nicolae Iorga, Simion Mehedinţi, Zaharia Bârsan, St. Iosif, D. Anghel, Sandu Aldea, etc.

Din iniţiativa studentului Dimitrie Marmeliuc ca secretar al "României June" din Viena, are loc la Iaşi în 1909 Congresul tuturor studenţilor români, la care participă foarte mulţi cernăuţeni, membri ai tuturor soc. academice din capitala Bucovinei pe care se cuvine să le însemnăm aici: Juminea, Academia Ortodoxă, Bucovina, Dacia, Moldova.

In acea vreme, toată activitatea naţională este ajutată şi

patronată de "Soc. pentru cultura şi literatura poporului român din Bucovina". Aproape că nici o mişcare nu se întreprinde fără ştirea şi consimţământul ei; pentrucă interpenetraţiile factorilor de conducere din Bucovina, bătrâni şi tineri, formează una şi aceeaşi osatură, este aceeaşi schelă de pe care se zideşte edificiul visurilor româneşti. "Societatea pentru Cultura şi Literatura poporului român din Bucovina" este mândria noastră timp de 95 de ani. Sub acoperemântul ei şi prin ea ne-am validat în zeci de rânduri şi-n momente hotărîtoare. Tot ce a fost suflare conştientă şi valoare dela Nistru la Dorna şi de la Ceremuş la Molna, aici şi-a găsit locul.

In 1912 vine la Cernăuţi Aurel Vlaicu—tot la chemarea bătrânei Societăţi—care sboară pe o vreme foarte agitată în prezenţa a 30.000 de Români.

Iar la 1914 Suceava era destinată să primească în congres pe învăţătorii români de pretutindeni.

După încheierea armistiţiului general din 11 Noemvrie 1918, toate fronturile militare se prăbuşeau, iar cele învingătoare îşi considerau misiunea terminată. Singurul front rămas în picioare a fost al României, care-şi simţea valoarea menirii sale nu numai de linie de consacrare a voinţei poporului pentru Unire, ci şi ordinea păcii europene, ameninţată la Est şi Vest. Cu câtă forţă era la dispoziţie, tolerată în conformitate cu preliminările dela Buftea, a fost posibilă izgonirea din Moldova a unităţilor armatei ruse bolşevizate până dincolo de Nistru, ca în urma nouei situaţii ce se crease prin cele 14 puncte programatice ale preşedintelui Americei, W. Wilson, noul guvern român al generalului Coandă să pună capăt păcii separate cu Austrogermanii, transmiţând la 9/11 1918, cu ştirea miniştrilor aliaţi St. Aulaire, Barclay şi Vopicka mareşalului Mackensen ultimatul de evacuare a teritoriilor româneşti ocupate de puterile centrale.

In acelaş timp, la apelul Consiliului naţional al Bucovinei şi-n urma ordinului dat de Regele Ferdinand, trupele române conduse de generalul Zadic îşi fac intrarea pe pământul sfinţit de suferinţă al Moldovei de sus. Hotarele artificiale s'au prăbuşit în faţa legii naturale şi glasurile de vrăjmăşie au amuţit. Pentru a cunoaşte exact starea de spirit din acel moment, a Românului bucovinean, lăsăm să o povestească însuşi generalul Zadic, care s'a întâlnit cu ea la faţa locului: "Pe tot parcursul în Bucovina soldaţii mei fuseseră întâmpinaţi de populaţie în frunte cu preoţii în odăjdii. Pretutindeni braţele se întindeau calde spre noi.

Bătrânii îngenuncheau şi mulţumeau cerului că le-a fost dat să trăiască ceasul desrobirii. Gospodinele ne chemau la masă să

ne ospătăm. Tineri şi bătrâni însoţeau detaşamentele până departe de satele lor şi ne urau să ajungem cu bine la hotarul de Miază noapte al Bucovinei, pe veci unită cu Ţara liberă. Clopotele sunau anunţând o viaţă nouă. Seara se întindeau în sate hore de înfrăţire.

La bariera Cernăuţului (11/XI 1918) m'a întâmpinat o numeroasă delegaţie de notabilităţi, care m'au însoţit până la mijlocul oraşului, în Piaţa Unirii, deasupra căreia se înalţă turnul primăriei, în vârful căruia fusese pe vremuri uriaşa emblemă a imperiului austriac.

Aici am fost ridicat pe braţe şi, în mijlocul mulţimii în delir, am fost dus pe scările Palatului Naţional, unde mă aştepta cu ochii plini de lacrimi marele patriot Iancu Flondor.

Oraşul era numai urale, numai cântece, numai dangăte de clopot".

In ziua de 28 Noemvrie 1918, în sala de marmoră a Palatului Mitropolitan s'a citit actul Unirii. Au fost de faţă reprezentantul Regelui Ferdinand, Consiliul naţional al Bucovinei, generali şi ofiţeri de armată, delegaţi ai Sfatului Ţării din Basarabia, membri ai Consiliului Dirigent din Cluj, preoţi şi intelectuali din elita Moldovei de sus, luptători ai condeiului pentru libertate, ofiţeri voluntari ai campaniei de unitate românească, conducătorii minorităţilor germane şi polone, ziarişti români şi străini, crainicii satelor ş. a. m. d. In faţa acestor prezenţi şi a toată suflarea bucovineană, după expunerea argumentelor de drept, actul s'a terminat cu această concluzie: *"Drept aceea, noi, Congresul General al Bucovinei, întrupând puterea supremă a Ţării şi fiind învestit singur cu puteri legiuitoare, hotărîm Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru cu Regatul României"*.

Au urmat zile grele de refacere şi organizare a toată administraţia, justiţia, finanţe, învăţământ etc. S'au stabilit posturi de coordonare în viaţa socială. In ordinea împlinirii decretelor, care decurgeau din actul Unirii, s'au întâlnit şi rezistenţe, în special din partea conducătorilor ucraineni şi evrei, cari s'au fost pus deacurmezişul curentului de eliberare.

Teatrul Naţional şi Conservatorul de muzică au fost redate folosului obştesc între cele din urmă instituţii, datorită acţiunei ferme a studenţimii române reunită în Centrul studenţesc "Arboroasa" reînviat după 33 de ani. Intre acei cari l-au condus cu destoinicie şi autoritate pe linia împlinirilor însemnăm pe prof. Gheorghe Cârsteanu, fost secretar general al Universităţii din Cernăuţi, şi Tudose Popescu. Lor li se datoreşte şi ridicarea bustului lui Mihail Eminescu în ograda Mănăstirii Putna, ope-

ra sculptorului O. Hann, inaugurat în amintirea Congresului dela 1871.

Urmările entuziasmului şi a calmului, care în aceeaşi măsură au stăpânit sufletul şi mintea conducătorilor şi poporului din Bucovina, au dat roade frumoase în toate domeniile de activitate. Rănile războiului s'au închis mai curând, viaţa economică s'a normalizat pe încetul, creaţia spirituală îşi croeşte albie sănătoasă.

După exemplul şi sub îndrumarea generaţiilor, care s'au distins prin opere strălucite de cultură—în poezie, proză, artă, muzică, istorie, filozofie, folclor şi ştiinţe în general—tinerii primului război mondial s'au încadrat în disciplina creaţiei, inspirându-se din realităţile integralităţii naţionale, unite cu tradiţia trecutului şi cu libertatea prezentului. Inaintaşii lor au fost mari prin vocaţie şi misiune, dar şi ei, talente apărute după volbura ucigătoare de patru ani ca un măreţ dar divin, nimb al idealului împlinit, n'au încetat să crească şi să rodească, de au uimit pe marii maeştri ai unui frumos apus de viaţă. Amintim pe tânărul poet Mircea Streinul care a luminat scurt timp ca un astru ceresc, dând şi o sănătoasă direcţie creaţiei spirituale în câmpul literelor române prin revista "Iconar"; sub blânda priveghere şi dragostea nemărginită a profesorului Leca Morariu, care a făcut să apară "Junimea Literară", conducând în acelaş timp şi alte publicaţii.

O mare putere de muncă, de critică, de cercetări şi coordonare a concepţiilor şi produselor literare a dovedit bucovineanul I. G. Toroutiu, care a reeditat bătrâna revistă "Convorbiri Literare" la Bucureşti. Dânsul a promovat şi a susţinut, făcând să apară multe şi frumoase lucrări de cultură.

In jurul Universităţii din Cernăuţi şi a "Soc. pentru Cultura şi Literatura poporului român" se adună toată elita intelectuală a Bucovinei. Chiar dacă în ordinea politică şi în concepţia despre evoluţia viitorului erau diferenţe, buna credinţă pentru a favoriza creşterea prestigiului românesc n'a lipsit nici într'o parte. Vigoarea etnică a Neamului românesc se accentuiază tot mai mult. Adâncurile cu imponderabile de energie şi virtuţi izbucnesc şi semne mari stau de luminează căile viitorului.

Pe lângă Universitatea din Cernăuţi s'au întemeiat Institutul de istorie şi limbă, Institutul de literatură, Institutul pedagogic, etc. Profesori universitari redactează publicaţii periodice, precum Buletinul institutului de istorie şi limbă, "Codrul Cozminului", Revista de pedagogie, "Făt Frumos", "Mihai Eminescu", "Fond şi Formă". In afară de Universitate amintim reapariţia revistei "Candela" şi "Junimea literară", apar "Insemnări socio-

logice", "Iconar", cotidianul politic "Glasul Bocuvinei" şi alte săptămânale, lunare sau periodice, publicaţii de ordin literar, ştiinţific şi politic.

Din acestea, câte pe scurt au fost înşirate, se vede ce nepreţuit este sentimentul dragostei de moşie, de ce ne vine din moşi strămoşi, pământ moştenit cu toate bunurile sale materiale şi spirituale; cât de profundă este simţirea pentru tradiţie, pentru cultură şi pentru înalte concepţii de spirit purtate cu sfinţenie în inima românului bucovinean. Durerea pricinuită lui pentru răpirea bucăţii de pământ din trupul ţării, şi din averea lui proprie, nu poate fi comparată cu nici o altă suferinţă. La vestea, că Bucovina şi Basarabia invadată de forţele sovietice în 1940, au fost lăsate pradă duşmanului nemilos dela răsărit, s'au văzut magistraţi şi funcţionari plângând în stradă, ţărani topiţi de focul ce i-a lovit; peste tot o atmosferă de moarte. Simţirea aceasta profundă îşi are izvorul în conştiinţa ancestrală că noi n'am iobăgit pe nimeni in cursul istoriei şi nici n'am asuprit vreun alt neam, ce-a picat pe pământul nostru ospitalier.

Toată năvala şi apăsarea în acei 143 de ani pe român nu l-au clintit din loc nu l'au făcut să-şi piardă credinţa în dreptatea-i eternă, nici nu i-au alterat făptura chiar, acolo pe unde, din nenorocire, şi-a pierdut graiul. In cele mai multe cazuri, el cu bunătatea şi omenia lui a cucerit sufletul străinilor, urcându-l la înălţimea pe care stă al său; şi nu puţini sunt acei străini, cari, în deţărarea lor determinată de-o soartă, pentru care nu Românii sunt vinovaţi, continuă să fie atraşi de misterul pământului românesc şi cari doresc să mai vadă odată meleagurile pe unde adierile cerului le-au atins coarda sufletului şi natura cu farmecul peisagelor le-a deşteptat gândurile să stea la cislă cu puterea Divinităţii. Poezia "Das Buchenland" a scriitorului Heinrich Kipper, neamţ din Bucovina, este o dovadă strălucită de valoarea spirituală a acestui "palat" de cristal, ca din poveştile celor o mie şi una de nopţi, astăzi spart în două prin brutalitatea inamicului şi mânjit de stăpânirea satanei. Dar gândurile nu ostenesc şi credinţa nu se sfârşeşte, ca să privim ziua de mâine cu ochiul poetului Mircea Streinul din "Odă la Bucovina":

... Văd în zilele viitoare plugurile multe / cum vor scrie'n ţărnă viaţa grâielor unduitoare, / sterpele mirişti belşug vor naşte şi, toamna, / în lărgile ogrăzi va creşte văpaia bogatelor roade; / Prutul va duce la vale pădurile Vijniţei / pe verzile valuri; Dumnezeu va lua luceafărul, / dăruindu-l ciobanilor vrednici de dalbii miori / şi marea frăţie cu fagii pădurii şi

cerul. / Tinerii, cărturari vor strânge în sufletul lor / sborul naltelor pajeri muntene, / în cărţi va sta semn lângă semn întreaga Bucovină, / visul lângă faptă, sufletul la icoane. / Bufniţa înţelepciunii şi mirtul poetului / heraldica sufletului nostru; nu râvnim cununa / de lauri, dar ni-e dragă sulcina Cuciurului-Mare, / poezia noastră să fie câmpie, pădure şi slavă, / biserică unde-a trecut Eminescu. / Bucovină, pământ de ţărani şi poeţi!

DESTIN

1859-1959

MADRID 1959

DESTIN: REVISTA DE CULTURA ROMANEASCA

DIRECTOR: GEORGE USCATESCU

Gruparea Destin:

I. D. C. Coterlan, Vintilă Horia, Emil Ionescu, Nicolae Mariția, C. L. Popovici, Horia Precup, Aurel Răuță și Vasile Us ătescu.

REDACTIA SI ADMINISTRATIA MELENDEZ VALDES, 59.—MADRID